

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 6, NO 11, STIP, 2021

ГОД. VI, БР. 11
ШТИП, 2021

VOL. VI, NO 11
STIP, 2021

ПАЛИМПСЕСТ

**Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања**

PALIMPSEST

**International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research**

**Год. 6, Бр. 11
Штип, 2021**

**Vol. 6, No 11
Stip, 2021**

**PALMK, VOL 6, NO 11, STIP, 2021
DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM21116>**

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, N. Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, N. Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. факс 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

- 11 СЕЌАВАЊЕ: проф. д-р Виолета Димова,**
прв декан на Филолошкиот факултет во Штип
IN MEMORIAM: prof. Violeta Dimova,
the first Dean of the Faculty of Philology in Stip
- 29 ПРЕДГОВОР (ОД „ПАЛИМПСЕСТ“ БР. 1)**
Проф. д-р Виолета Димова, прв декан на Филолошкиот факултет во Штип
FOREWORD (FROM “PALIMPSEST” NO 1)
Prof. Violeta Dimova, the first Dean of the Faculty of Philology in Stip
- ЈАЗИК / LANGUAGE**
- 33 Виолета Јанушева**
СЕМАНТИЧКИ ФОРМУЛИ ЗА ИЗРАЗУВАЊЕ НА ЛОГИЧКИТЕ ПЕРСОНАЛНИ
ПЕРИФРАЗИ ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК
Violeta Janusheva
SEMANTIC FORMULAS FOR EXPRESSING LOGICAL PERSONAL PERIPHRASES
IN THE MACEDONIAN STANDARD LANGUAGE
- 47 Öztürk Emiroğlu**
YENİ LİSAN VE ÖMER SEYFETTİN
Öztürk Emiroğlu
CONTEMPORARY LANGUAGE AND ÖMER SEYFETTİN
- 59 Federica Ambroso**
JEUX DE MOTS ET EN JEUX DE LA TRADUCTION: *ΜΟΙΡΑΙΟΙ ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΣΜΟΙ*
DE PETROS MARTINIDIS EN FRANÇAIS ET EN ITALIEN
Federica Ambroso
PUNS AND TRANSLATION CHALLENGES: *ΜΟΙΡΑΙΟΙ ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΣΜΟΙ* BY
PETROS MARTINIDIS IN FRENCH AND IN ITALIAN
- 73 Емилија Тасева, Билјана Ивановска**
МЕТАФОРИЧНИ КОНЦЕПТИ КАЈ СОМАТИЗМИТЕ ВО ГЕРМАНСКАТА И ВО
МАКЕДОНСКАТА ФРАЗЕОЛОГИЈА
Emilija Taseva, Biljana Ivanovska
METAPHORICAL CONCEPTS OF SOMATIC EXPRESSIONS IN GERMAN AND
MACEDONIAN PHRASEOLOGY
- 85 Марија Гркова**
МНОЖИНСКИТЕ ФОРМИ НА ИМЕНКИТЕ ОД МАШКИ РОД ВО
МАКЕДОНСКИОТ И ВО СРПСКИОТ ЈАЗИК
Marija Grkova
THE MASCULINE NOUNS IN MACEDONIAN AND SERBIAN LANGUAGE

- 95 Лилјана Макаријоска**
ЈАЗИЧНИОТ ИЗРАЗ НА ПЕТРЕ БИЦЕВСКИ
Liljana Makarijoska
LINGUISTIC EXPRESSION OF PETRE BICEVSKI
- 109 Марија Карадаковска**
ТЕОРИИ ЗА ЗАЕМАЊЕТО, ВИДОВИ ЗАЕМКА И
АДАПТАЦИЈА НА ЗАЕМКИТЕ
Marija Karadakovska
THEORIES OF BORROWING, LOANWORD TYPOLOGY
AND LOANWORD ADAPTATION
- КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE**
- 125 Dijana Tica, Emir Muhić, Željka Babić**
PRESENTATION OF PANDEMICS IN LITERATURE
- 135 Mariantonio Tramite**
CELL-PHONE NOVELS: UN PUNTO DI VISTA LINGUISTICO-LETTERARIO
(E SOCIO-CULTURALE) DIETRO IL FENOMENO DEI ROMANZI SU
CELLULARE IN ITALIA
Mariantonia Tramite
CELL-PHONE NOVELS: A LINGUISTIC AND LITERARY
(AND SOCIO-CULTURAL) POINT OF VIEW BEHIND THE
PHENOMENON OF MOBILE NOVELS IN ITALY
- 147 Бобан Перески, Ранко Младеноски**
МЕТАФОРАТА ВО РОМАНОТ „ЌЕРКАТА НА МАТЕМАТИЧАРОТ“
ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Boban Pereski, Ranko Mladenoski
THE METAPHOR IN THE NOVEL “THE MATHEMATICIAN’S DAUGHTER”
BY VENKO ANDONOVSKI
- 161 Нина Анастасова-Шкрињариќ**
МИТОЛОГИЗАЦИЈА НА АСТРОФЕНОМЕНИТЕ
(АРХЕОАСТРОНОМСКИ И ЕТНОАСТРОНОМСКИ ДЕКОДИРАЊА
НА СЛОВЕНСКИ МИТОВИ ВРЗ ГРАЃА ОД ЗАПИСИТЕ НА СЕРПЕНКОВ)
Nina Anastasova-Shkrinjarik
MYTHOLOGISATION OF ASTROPHENOMENA (ARCHAEOASTRONOMIC
AND ETHNO-ASTRONOMICAL DECODING OF SLAVIC MYTHS IN
SERPENKOV’S FOLKLORE MATERIAL)
- 171 Ана Витанова-Рингачева**
БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ И ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА КАКО МОТИВИ ВО
НАРОДНИТЕ ПЕСНИ ОД СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО
Ana Vitanova-Ringaceva
THE BALKAN WARS AND THE FIRST WORLD WAR AS MOTIFS IN THE FOLK
SONGS FROM STRUMICA AND STRUMICA REGION

- 183 Славчо Ковилоски**
РАСКАЖУВАЧКОТО ПЕРО НА МАРИЈА ЗРНЕВА
Slavcho Koviloski
MARIJA ZRNEVA'S STORYTELLING PEN
- 191 Иван Антоновски**
МИНИ-ЕСЕЈОТ КАКО ФОРМА ВО ЕСЕИСТИЧКИОТ ОПУС
НА ГОРАН СТЕФАНОВСКИ
Ivan Antonovski
MINI-ESSAY AS A FORM IN GORAN STEFANOVSKI'S ESSAYISTIC WORKS
- КУЛТУРА / CULTURE**
- 203 Жарко Миленич**
ПЕРЕВОД С ЯЗЫКА ЛИТЕРАТУРЫ НА ЯЗЫК ФИЛЬМА
НА ПРИМЕРЕ «СТАЛКЕРА» АНДРЕЯ ТАРКОВСКОГО
Zarko Milenic
TRANSLATION FROM THE LANGUAGE OF THE LITERATURE
TO THE LANGUAGE OF THE FILM ON THE EXAMPLE
OF "STALKER" BY ANDREY TARKOVSKY
- 211 Sunčana Tuksar, Mauro Dujmović**
"THE ACCIDENTAL TOURIST" IN THE CONTEXT OF ZOOMED-IN
IMAGES IN THE MULTIMODAL INTERPERSONAL VIDEO COMMUNICATION
- 227 Екатерина Намичева, Петар Намичев**
КУЛТУРНА ОДРЖЛИВОСТ И АРХИТЕКТОНСКО НАСЛЕДСТВО
Ekaterina Namicheva, Petar Namichev
CULTURAL SUSTAINABILITY AND ARCHITECTURAL HERITAGE
- 241 Mariya Leontik**
KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NDE TÜRKOLJİ
ÇALIŞMALARININ GERÇEKLEŞTİRİLDİĞİ KURUMLAR
Marija Leontik
TURKOLOGICAL RESEARCH IN THE INSTITUTIONS OF THE
REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA
- 251 Rabia Ruşid**
DOĞU MAKEDONYA'DA BULUNAN DELİKLİ TAŞ ETRAFINDAKİ
İNANIŞ VE UYGULAMALAR
Rabia Ruşid
BELIEFS AND RITUALS IN THE KAMNIK CANYON IN EASTERN MACEDONIA
- МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY**
- 261 Milena Sazdovska-Pigulovska**
ORGANIZATION OF ONLINE LANGUAGE AND TRANSLATION TEACHING AND
EXAMINATION IN TIMES OF COVID-19

- 273 François Schmitt**
QUELLES APPROCHES DIDACTIQUES POUR LA
COMPOSANTE SOCIOCULTURELLE DU FRANÇAIS LANGUE ÉTRANGÈRE ?
François Schmitt
WHAT DIDACTIC APPROACHES FOR THE SOCIOCULTURAL
CONTENT TO TEACHING FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE?

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 287 Билјана Ивановска**
ОСВРТ КОН КНИГАТА „ПРАГМАТИКА: ЈАЗИК И КОМУНИКАЦИЈА“
Biljana Ivanovska
REVIEW OF THE BOOK “PRAGMATICS: LANGUAGE AND COMMUNICATION”

- 291 Ранко Младеноски, Бобан Перески**
ЛАБИРИНТ ОД КНИЖЕВНА ФИКЦИЈА И ЖИВОТНА СТВАРНОСТ
Ranko Mladenoski, Boban Pereski
A LABYRINTH OF LITERARY FICTION AND LIFE REALITY

- 299 Марина Мијаковска**
„КОМПЈУТЕРСКА ПОЕЗИЈА“ ВО ЕРАТА НА МАС-МЕДИУМИТЕ
Marina Mijakovska
“COMPUTER POETRY” IN THE MASS MEDIA ERA

ДОДАТОК / APPENDIX

- 307 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

РАСКАЖУВАЧКОТО ПЕРО НА МАРИЈА ЗРНЕВА

Славчо Ковилоски

Институт за македонска литература, Скопје
slavcho.koviloski@outlook.com

Апстракт: Во текстот се осврнуваме на Марија Зрнева од Воден и нејзината објава на страниците на весникот *Новини*. Ненасловениот текст е објавен во 1898 година и во него е опишан пожарот во градот Воден, по хронолошки ред, од неговото започнување, борбата со огнената стихија и успешното гаснење. Според начинот и стилот на објавеното дело, како и структурните елементи на книжевниот раскажувачки текст, сметаме дека него можеме да го окарактеризираме како првиот регистриран македонски расказ напишан од жена, а неа како прва регистрирана авторка на расказ во македонската литература.

Клучни зборови: *Марија Зрнева, Воден, расказ, XIX век, весник Новини, весник Вести, списание Македонска ѕвезда.*

Вовед

Во минатото честопати знаеше да се каже дека во македонската литература од XIX век недостигаат авторки кои со својот книжевен ангажман оставиле сведоштво за своето постоење и сведоштво за присуството на македонските жени на ова поле. Денес со задоволство можеме да го потврдиме присуството барем на пет-шест македонски авторки кои објавиле најмалку барем еден текст на страниците на тогашната периодика. Се разбира, не станува збор за некој голем квантитет и квалитет, но сепак објавите на Славка Динкова, Евтимица Јанчева, Султана Чикмакова, Олга Мурцева, како и записите останати во ракопис на Митра Миладинова, Евгенија Јанчулева, Царевна Миладинова-Алексијева, и особено драмските, поетските и есеистичките обиди на Анастасија Милошова го побиваат тврдењето и мислењето за непристапноста на литературниот и новинарски простор за македонските авторки, односно за целосно отсуство во печатот. Намерно не ги споменуваме интерпретаторките на народни умотворби, меѓу кои се наоѓаат исклучително даровити пејачки кои создавале свои варијанти на одредени песни, односно нивниот авторски влог во нив е исклучително голем (Ковилоски, 2018).

Соочувајќи се со фактот дека единствените кои можеле да состават некаков писмен книжевен текст биле учителките, нашето внимание се концентрираше на поголемите образовни центри во Македонија во XIX век, како Солун, Битола и Прилеп, а потоа и Охрид, Струга и уште неколку места од кои би можеле да произлезат авторски текстови. Како своевиден исклучок се наметна градот Воден, релативно помал во однос на претходно наброените, од каде успеавме да пронајдеме дури две авторки: Евтимица Јанчева и предметот на нашиот интерес М. Хр. Зрнева, односно Марија Зрнева. Интересно е што и Јанчева и Зрнева со текстови објавени во весникот *Новини* се јавиле во 1898 година. Најпрво во бројот 73 објавен во јули, Јанчева се јавува со првиот регистриран полемички текст во македонската литература, во кој учество зела жена. Со силата на пишаниот збор, односно со изнесените аргументи таа ги покажала своите авторски капацитети, активно застапувајќи во одбрана на правата на жените. Веќе во септември, во бројот 92 на истиот весник, со текст се јавила и Зрнева, вклучувајќи во него елементи на репортажа и расказ.

Појавата на две авторки од ист град, на исто место и во иста година, во временско растојание само од два месеца, не е случајност. Во последната деценија на XIX век Воден доживувал значителен развој на просветен план. Истовремено бил и еден од центрите на македонската црковна борба за отфрлање на грчката Цариградска патријаршија. Во вакви услови, кога граѓанството покажувало знаци на силно раздвижен дух, се чувствувало наследството од учителите коишто предавале во градот: Димитар В. Македонски, Венјамин Мачуковски, Пантелеј Бацов и др., сето тоа под будните очи на претседателот на Воденската црковно-училишна општина Димитар Михајлов и на градскиот првенец Георги Гогов.

„Пожар во Воден“

Веќе кажавме дека текстот на Зрнева за којшто ќе зборуваме во продолжение е објавен на страниците на весникот *Новини*, а самата таа е потпишана како: М. Хр. Зрнева. Потпишувањето со иницијал на местото на нејзиното име во голема мера го оневозможи и го отежна дешифрирањето на нејзиниот вистински идентитет. Нејзината биографија ни кажува дека била воденка, а присуството на фамилијата Зрневи во Воден е регистрирано во неколку историски извори. Сепак, нејзиното име и презиме не е наведено во списоците на ученички или учителки во Солунската егзархиска женска гимназија, што ни дава за право да тврдиме дека таа воопшто не се школувала во некоја класна гимназија во нашите образовни центри, туку дека образованието го стекнала во некое основно училиште во родниот град. Дека незавршената гимназија не ѝ претставувало пречка за стекнување солидно образование и дека, всушност, самата таа била учителка ни укажува претплатата на списанието за деца и младинци *Македонска ѕвезда*, под редакторство на штипјанецот Петар Завоев. Имено, на страниците на ова

списание, во книшка VI, од јуни 1909 година, во рубриката „Наша пошта“, го пронајдовме следниот запис: „г-ца М. Хр. Зрнева во Воден. IV и V книшки ви ги испративме“ (Македонска ѕвезда, 1909, стр. 145). Понатаму, на крајот на страницата се повикуваат учителите: „Г-да учители, распространувајте го народното детско списание ‘Македонска ѕвезда’ меѓу вашите ученици. Нашето списание е најдобриот детски другар и главен помошник при воспитувањето и обучувањето на децата“. Ако земеме предвид дека списанието било наменето за учителите, а Зрнева била претплатена на него, логична е претпоставката дека таа извршувала учителска дејност во Воден. На ваквата претпоставка во прилог оди уште едно друго и засега последно наше евидентирање на нејзиното име во печатот. При прелистувањето на страниците на весникот *Вести*, овојпат малку порано, во 1907 година, во рубриката „Преписки“, го сретнуваме следниот запис упатен до Воденската црковно-училишна општина: „Понатаму, листот (весникот – б.м.) за г-ца Марија Зрнева ќе биде за претседателот на општината“. На овој начин ние веќе го дознаваме целосното име и презиме на авторката на првиот регистриран македонски текст од жена, од репортажно-раскажувачки карактер, Марија Зрнева. Нејзиното средно презиме, кратенката „Хр.“ се однесува на името на нејзиниот татко, најверојатно Христо, а оттаму и Христова.

Да се обидеме да го резимираме досега кажаното: присуството на Марија Зрнева на страниците на печатот го регистрираме во временска рамка од цели 11 години. Најпрво, со свој текст се јавува во весникот *Новини* од 1898 година, потоа нејзиното име се спомнува во весникот *Вести* од 1907 година и на крај во списанието *Македонска ѕвезда* од 1909 година. Како претплатничка на 3 печатени медиуми, можеме да го потврдиме нејзиниот интерес кон пишаниот збор, што го покажува и нејзиниот однос кон образованието, интересот за знаење и информации и сето тоа во согласност со нејзината учителска професија. Годината на нејзиното раѓање можеме да ја изведеме од претпоставката дека за срочување солиден текст за објава во весник би требало да има завршено образование. Ако објавениот текст во *Новини* е датиран од 1898 година, тогаш датумот на нејзиното раѓање би можеле да го бараме околу 1880 година. Била член или одржувала блиски врски и контакти со „ученољубивото друштво ‘Младеж’ во гр. Воден (Македонија)“, кое се јавувало како издавач на списанието *Македонска ѕвезда*. Понатамошни заклучоци и препоставки не можеме да изведеме, бидејќи не располагаме со други записи во коишто се споменува Зрнева.

Новинарско-публицистичкиот текст на Марија Зрнева за којшто сега ќе стане збор е ненасловен и е објавен во рубриката „Дописки“ на весникот *Новини*. Во него таа известува за големиот пожар кој го зафатил Ново Маало во Воден, при што изгореле 8 куќи, а 10 семејства останале без покрив над главата. Текстот е пишуван на 17 септември 1898 година во Воден.

Текстот на дописката Зрнева го почнала со молба до редакторот таа да биде објавена: „Господине редакторе, Ве молам бидете добри да јавите

преку почитуваниот весник на сите ваши читатели за ужасната несреќа којашто сношти ги снајде неколку семејства тука и на која самата бев сведок“. Понатаму, со чувство својствено на книжевник, Зрнева го опишала предвечерјето на настанот. Еве што запишала таа: „Беше во ноќта, околу 5 часот (по турски). Улиците на градот веќе беа стивнале од дневниот шум, мир и тишина царуваа насекаде, кога наеднаш се слушнаа неколку истрели од пушки. Пред малку мртвите улици брзо оживеаја. Камбаните забија. Внатре, за неколку минути, улиците се преполнија со народ, кој се растрча кон местото од каде што идеа жалните викотници: ‘Оган! Оган!’“.

Во продолжение, авторката навела дека на самото место веднаш пристигнал кајмакот со група војници, откако претходно се обидела да ја долови и психичката состојба на присутните:

„Исплашени истрчавме надвор: се слушаа плачки, трескања на врата; старите жени се крстеа и викаа ‘нека милостивиот се смилостиви над нас и нека нè избави од блиската опасност!’. Веднаш пристигна кајмакот со полициски и голем број војници. Благодарение на неговото мудро управување и заповедување, сè се вршеше со ред. Кога се собраа гасителите со тулумбите (прскалки, еден вид цистерна – бел. моја), првата работа им беше да ги спасат луѓето кои живеаа во запалената куќа. Се чу радосен глас: ‘Сите се спасени!’. Тогаш гасителите се зафатија да ја зачуваат соседната куќа, која штотуку се беше запалила. Среди вревата и шумот, еден страшен женски вик го понижува собраниот народ; една жена излезе на еден прозорец на вториот кат и викаше за помош. Немаше гасителни скали за да се качат горе и да ја спасат жената.

Што да се прави? Вчас донесоа јаже, го заврзаа едниот крај на јажето и го зафрлија кон жената која растреперена го улови“.

Ваквиот начин на раскажување на ужасниот настан продолжува и понатаму. Всушност, се чини дека Зрнева како да ги искористила пламените јазици за да ги покаже своите творечки капацитети. Текстот е исполнет со наративни елементи, а јазикот на опишување на настанот е лесен, разговорлив, исполнет со повеќе реторски прашања: „Што да се прави?“, „Што да се прави сега?“, „Кој ќе се осмели да влезе во пламнатата куќа да спаси едно бедно детенце?“, „Кој ќе биде толку великодушен да заборави на себе за сличните?“.

Авторката емотивно бележи дека и покрај големата опасност за неговиот живот, младото момче Туше Жашков (Прчев) успеало да влезе во запалената куќа:

„покриен со водена волнена покривка и постојано наводенуван од една од тулумбите. Затупкаа срцата на сите, мајки со насолзени очи ја гледаа горката родителка како жално и срцепарателно викаше и ги протегаше рацете за да ја дофати својата мила рожба. За нејзина голема среќа, момчето се појави од куката со спасеното детенце и неповредено го предаде на очајната мајка“.

Репортажата на Зрнева не завршила веднаш по описот на спасувањето

на малото дете. Таа искажала пофалба кон храброто момче и кон гасителите (пожарникарите), „меѓу кои беа и некои добронамерни бегови и аги“. И по херојскиот чин на спасување, огнот не бил изгаснат, туку напротив, уште повеќе се ширел. Кога започнале да горат и соседните куќи, двајца мажи кои не успеале да излезат навреме биле принудени да скокаат од отворените прозорци. Болната сестра на Зрнева, која поради болната нога лежела седум месеци, исто така била евакуирана од својот дом. Додека траел пожарот, од блиските куќи биле вадени предмети од домаќинствата и биле ставани на безбедно во дворот на учителот Гешов. Зрнева разбрала дека ваков и уште посилен пожар во Ново Маало во Воден се случил и пред 18 години. За утеха на настраданите, таа ги искажала зборовите: „Господ дава, Господ зема, да биде името Господово благословено“.

Сега да ја погледнеме основната структура на текстот. Како ликови се појавуваат: Туше Жашков (Прчев), учителот Гешов, кајмакот, жена-родителка, детенце, сестрата на М. Зрнева, пожарникари, полиција, војници и народ од околните куќи. Дејствието е временски определено и се случува на 16 септември 1898 година („сношти“, како што вели Зрнева при запишувањето на датумот на пишувањето: 17 септември). Местото каде што се одигрува настанот е локализирано на градот Воден.

Она што веднаш паѓа во очи е начинот и стилот на кој е реализирана објавата. Ние, секако, мора да се потсетиме на раскажувачкиот обид на Рајко Жинзифов и неговиот репортажен текст „Прошетка“ („Прошедба“), кој во македонската литература се зема за прв македонски расказ. Иако многумина се согласуваат дека „Прошетка“ ги нема сите елементи на расказ, односно повеќе личи на репортажа (па дури и патопис, доживување, цртиска), ова дело на Жинзифов ја определува појавата на македонскиот расказ воопшто, слично како што описот на пожарот во Воден од Зрнева може да ја определи појавата на понатамошното женско раскажување, односно женско писмо.

Зашто го истакнуваме ова и зошто сметаме дека постапката на прифаќање на „Прошедба“ од Жинзифов за прв македонски расказ може да ја примениме и на ненасловениот текст на Марија Зрнева кој си земаме за право да го именуваме како „Пожар во Воден“? Најпрво, раскажувачката постапка на Зрнева многу наликува на онаа на Жинзифов. И таа како и тој се обраќаат кон читателите, двајцата опишуваат конкретен настан, при што фабулата е хронолошка, а дејствието е локализирано, опишуваат душевни состојби, ликовите се именувани и имаат определена функција во делото, постои наратор во форма на јас-раскажувач, делата избобилуваат со наративни и дескриптивни елементи, со соодветни теми и идеи. Во нашиот случај, авторката која го раскажува настанот се јавува како субјект на дискурсот и тоа како омнипрезентен наратор. Таа е сеприсутна, гледа сè и остварува наративна трансмисија, не плашејќи се од одговорноста за раскажувачкиот исказ, што ни зборува за намерата да му се обрати на имплицитниот читател. Иако настојувала да се држи до т.н. објективно раскажување и да

задржи непристрасен став кон случувањата, со коментирањето на настаните од сопствена гледна точка таа навлегла во субјективното раскажување, настапувајќи како фиктивен раскажувач.

Од единствениот досега познат прозен текст на Зрнева се забележува самоувереност во раскажувањето. Она што остава посебен впечаток е брзината со којашто е создадена изнесената случка со пожарот во Воден. Секако, неук и неталентиран автор тоа никако не би можел да го сочини за помалку од еден ден и да го испрати до редакцијата на весникот *Новини* за да се објави. Оттаму, ни се чини дека Зрнева веќе доживеала своевидна зрелост во изразот и исказот, штом се осмелила да кореспондира со главниот редактор на весникот кој своевременно имал најголем импакт врз македонската културна средина во 90-тите години на XIX век. Не смееме да ги забораваме ни односите меѓу половите, кога жените со исклучок на учителките, биле релативно затскриени од јавниот живот. Во вакво опкружување, кога еден погрешен потег на жената би можел да значи нејзина целосна дискредитација, самоувереноста и храброста на Зрнева при пристапувањето на описот на пожарот со упатување на естетски вредности и форми при пишувањето, може да биде само за поздрав. Описот на пожарот во Воден, изнесувањето статистички показатели за неговата сила, како и истражувањето и споредбата со друг, постар пожар покажуваат примамливо четиво, раскажано со одбрани зборови.

Ако ги погледнеме елементите од кои е составен текстот на Зрнева, слично како и тој на Жинзифов, во неа ги наоѓаме најосновните структурни елементи на книжевниот раскажувачки текст: време и простор, опис и дејство, тематска роља и ликови, наратор и фокализација. Така, според Александар Спасов, текстот на Жинзифов е спој на патопис и вистински расказ кој опишува настан што вистински се случил (Спасов, 2006, стр. 53), при што авторот ја користел формата на патопис за да претстави определени слики (Зографов, 1981, стр. 474), а при што користи раскажувачка постапка и со случка и со коментар (Тоциновски, 2009, стр. 27). Изведените заклучоци за „Прошетка“ на Жинзифов целосно можеме да ги имплементираме и во објавата на Зрнева. Нашето тврдење можеме да го поткрепиме и со зборовите на Катица Кулавакова дека: „Секој историски и социокултурен контекст си создава свој емпириски, термиолошки, методолошки и поетички конструкт на расказот, сопствен хоризонт на очекување. Затоа е исклучително тешко, ако не и невозможно, да се зборува за една единствена онтолошка дистинктивна карактеристика во којашто ќе се препознаат сите одделни подвидови и секој конкретен расказен текст, од која и да е историска и социокултурна провиненција“. (Кулавакова, 2001, стр. 74).

Заклучок

Досегашните истражувања на македонската литература од XIX век покажаа дека постојат неколку имиња на авторки од кои може да се очекува книжевен, односно белетристички текст. Таков е случајот со досега непознатата Анастасија Милошова, чија богата книжевна оставштина беше откриена неодамна и која содржи драмски и поетски обиди. Таков е случајот и со предметот на нашиот интерес, авторката Марија Зрнева од Воден, име кое за првпат во македонската наука беше приопштено во 2018 година, но само како назнака за понатамошни проучувања.

Значењето на оваа објава од Марија Зрнева може да ја согледаме преку акцентирање на неколку моменти: таа е првата регистрирана репортажа, односно расказ од македонска жена објавена во дневниот печат; со неа може да се апострофира појавата на женското раскажувачко писмо – Марија Зрнева ја означуваме како првата регистрирана македонска раскажувачка, односно авторка на расказ, засега единствен таков во македонската литература. Како за почеток, доволно е.

Библиографија

1. Зографов, Х. (1981). 'Прошедба' од Рајко Жинзифов (содржина и кратка анализа). Во: Рајко Жинзифов, *Одбрани творби*, прир. Гане Тодоровски. Скопје: Мисла.
2. Зрнева, М. Хр. (1898) Дописки. Во: *Новини*, брой 92. Цариградъ.
3. Ковилоски, С. (2018). *Македонското женско творештво во XIX век*. Скопје: Институт за македонска литература.
4. Младеноски, Р. (2012). *Наратологија*. Штип: Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“.
5. Наша поща. (1909). *Македонска ѕвезда*, мјесечно илюстрирано списание за деца, книжка VI.
6. Прѣписка. (1907). Во: *Вѣсти*, брой 10. Цариградъ.
7. Спасов, А. (2006). *Рајко Жинзифов, живот и книжевна дејност*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
8. Тоциновски, В. (2009). *Расказот во македонскиот 19 век*. Скопје: Институт за македонска литература.
9. Кулавакова, К. (2001). *Мала книжевна теорија*. Скопје: Три.
10. Кулавакова, К. (прир.). (2007). *Поимник на книжевната теорија*. Скопје: МАНУ.
11. Я-ва, Е. (1898). Дописки. Во: *Новини*, брой 73. Цариградъ.

* * *

- Ferguson, S. C. (1982). Defining the Short Story: Impressionism and Form. Во: *Modern Fiction Studies*, Vol. 28, No. 1.
- Solar, M. (2005). *Теорија književnosti*. XX. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.

Slavcho Koviloski

Institute of Macedonian Literature, Skopje

Marija Zrneva's Storytelling Pen

Abstract: This text refers to Marija Zrneva from Voden and her writing published in the newspaper *Novini*. The untitled text was published in 1898 and describes the fire in the town of Voden, in chronological order, since its beginning, the fight against the fire and the successful extinguishing. According to the manner and style of the published work, as well as the structural elements of the literary narrative text, we believe that we can characterize it as the first registered Macedonian short story written by a woman, and her as the first registered author of a short story in Macedonian literature.

Keywords: *Marija Zrneva, Voden, short story, 19th century, newspaper Novini, newspaper Vesti, newspaper Makedonska Dzeveda.*

ГОД. VI
БР. 11

ПАЛІМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VI
NO 11